

MITUL LUI EDIP

Acest vechiu mit — mîtul nenorocitului Edip, cel mai important din toate miturile istoriei vechi tebane — ar fi, după părerea unor învățați,¹⁾ un mit solar: Edip ar fi, ca și Apollon, Bellerofon, Heracle, etc.... un erou solar, o personificațiune a soarelui și toate evenîmentele extraordinare, ce se desfășură în istoria sa fabuloasă, s'ar explica după această hipotesă.²⁾

Această presupunere, întinsă asupra multor zei și eroi, ori-cît de stranie ar părea la prima vedere, pare să fie pînă la un punct oare-care admisibilă, dacă am lua în vedere condițiunile în care se găsea omenirea în copilăria sa. În adevăr, spectacolul care a

1) Bréal, *Mélang. de mytholog. et de linguist.* p. 163—185. — Decharme, *Mytholog. de la Grèce antique* p. 577—584. — Cox, *Mythol. des peupl. Aryens*, trad. par Baudry, 1880.

2) Edip ar fi soarele: el omoară noaptea, al cărei copil este și se unește cu aurora, care precedînd soarele, diminează, pare că-l naște. Noaptea este personificată prin Laius, echivalentul vedicului dasyu «dușmanul» demonul nocturn, care în Vedas se luptă cu zeul solar. Iocasta personifica aurora. Cît despre orbirea lui Edip, ea ar corespunde disparițiunii soarelui (Bréal, op. cit. p. 177 sqq. Decharme, op. cit. p. 581 sqq.).

trebuit să impresioneze la început spiritul omului este soarele.

De aci dar, presupunerea că cele mai vechi povestiri par să fi fost cele relative la acest erou plin de forță și de strălucire, chiar de la începutul existenței sale.¹⁾

După alți învățați însă, istoria lui Edip ar fi o povestire morală, care ar arăta că omul nu poate să scape de ceea-ce i-a fost scris și că o nenorocire atrage după dinsa o mulțime de alte nenorociri.²⁾

I

Mitul lui Edip în poezia epică.

1. *In Iliada și Odysea.*

Istoria lui Edip, cel care a omorît fără voe pe tatăl său Laius și a devenit fără să știe soțul mamei sale Epicasta, e foarte vechie.

— În adevăr chiar în cele două poeme epice, în Iliada și Odysea, cele mai vechi producțiuni literare ale Grecilor, este vorba despre evenimentele esențiale ale acestei legende.

În Odysea bunăoară (XI, 271 sqq.) este arătată culpabilitatea lui Edip și a Epicastei. Umbra acestei eroine apare în Infern înaintea lui Odyseu, care se exprimă ast-fel:

«Colo zării pe frumoas' Epicasta pe cea 'ce născut-a
Chiar pe Oedipus. Și, fără să știe, sârmana, comiș-a

1) Bréal, op. cit. p. 163 sqq.

2) Comparetti, Edipo e la mitolog. compar., Pisa, 1861.

Groaznică crimă, căci fiului său devenit-a soție;
 Și 'nsu-și Oedipus pe tată-său datu-l-a morții. Dar vai!
 Vestea d'odată de zei s'a lăjit. Și sărmanul Oedipus,
 Chinuri nespuse 'ndurînd, în plăcutele Thebe domnit-a
 Peste urmașii lui Cadmus. Așa hotărît-au și zeii.
 Ear Epicasta 'n a sa disperare pe loc în Infernul,
 Cel ce posedă puternice porți, coborîtu-s'a: Însă-și
 S'a spînzurat în a sa locuință. Și ast-fel sărmana
 Chiar pe născutul dintr'însa lăsatu-l-a în chinuri nespuse
 Ce Erinyele vai! le produc răsbumînd pe o mamă.»¹⁾

Ear în Iliada (XXIII, 679—680) este vorba despre Edip, Euryal și tatăl acestuia, Mechisteu:

«Care la Thebae veni la 'ngroparea tyrantului Oedip,
 Cel omorît; și aci biruit-a pe urmașii lui Cadmus.»²⁾

Din primul pasaj se vede că Edip a domnit în Tebe și după moartea Epicastei. (Se mai vede că lupta lui Edip contra monstrului Sfinx — o luptă în care inteligența a înlocuit forța³⁾ — nu este menționată) ear din al doilea pasaj reese că poetul, care ne prezintă pe Edip continuînd să domnească în Tebe, nu știa că acest erou și-a scos ochii. Edip, după acest poet, a murit fiind rege al Tebanilor, dar, cum a murit, nu ne spune poetul.

1) D. N. Perini susține că în aceste versuri sînt urme de-ale Edipodiei; ear un alt fragment al Edipodiei, în Odysea, ar fi, tot după D. Perini, vv. 119—137 din cîntul al XI, unde este vorba despre Laius și Edip, ear nu despre Odyseu (v. Bollettino di filolog. class. 1898 n° 5). Bethe (Theban. Heldenlieder, p. 3, Leipzig, 1891) crede că izvorul pentru aceste versuri ale Nechyei ar fi Edipodia.

2) E vorba despre Mechisteu.

3) Bréal, op. cit.

Aşa dar subiectul legendei lui Edip, după cele povestite în Iliada şi Odysea este următorul:

Edip, fiul lui Laius şi al Epicastei, după ce a omorît fără să ştie pe tatăl său şi a luat de soţie asemenea fără să ştie pe mama sa, a devenit regele Tebanilor. Dar, după ce adevărul a fost descoperit, Epicasta s'a spînzurat, ear Edip a domnit în Tebe şi după moartea Epicastei. Tebanii la moartea lui Edip au pregătit o sărbătoare funebră,

2. *In Edipodia.*

Se ştie că nu numai cele două pasajuri din Iliada şi Odysea povesteau soarta nenorocitului Edip, ci şi o altă poemă — cel puţin aceasta se vede din titlul său — intitulată Edipodia.

În această poemă, care făcea parte din ciclul teban, erau povestite întâmplările nenorocitului Edip după aceeaşi tradiţiune pe care a avut-o în vedere şi poetul Nechyiei. Dar această poemă tebană mai conţinea şi alt-ce-va nou, şi anume, iubirea lui Laius pentru Crysip, fiul lui Pelops, şi mînia zeiţei Here, provocată de această faptă nepermisă şi ruşinoasă a lui Laius.¹⁾

De aci se vede că Edipodia conţinea la început vechia formă a legendei lui Edip, ear partea cea nouă a fost introdusă mai tîrziu, cînd au năvalit Dorienii în Beoţia, căci se ştie, că la Dorienii acest fel de iubire era foarte mult desvoltată.²⁾ Origina poemei Edipodia, după unii trebuie căutată în Beoţia şi o determinare exactă a epocii acestei poeme nu este posibilă; ear autorul ei este,

1) Christ, Gr. Litt.³ p. 84.

2) Bethe, op. cit. p. 140 sqq.

după tabla Borgiană¹⁾, Chineton. După Pausanias însă și după o scolie, autorul sau autorii acestei poeme sînt necunoscuți.²⁾ Din nenorocire, din această poemă, care se compunea din 5600 versuri, nu ne-a rămas aproape nimic: doă notițe relative la această operă sînt: una la Pausanias³⁾, ear cea-l-altă într'o scolie din Fenicienile lui Euripide.⁴⁾ ✓

Subiectul Edipodiei se regăsește⁵⁾ și într'un extract, care, după un scoliast⁶⁾, este a lui Pisandru. Numele acestuia este menționat atît la începutul cit și la sfîrșitul scoliei din Fenicienile lui Euripides v. 1760. Extractul sună ast-fel:

«Pisandru⁷⁾ povestește că zeița Hera, fiind supărată, a trimis în Tebe pe Sfînxul din extremitățile

¹⁾ Tabl. Borg. l. 11: ...τὴν οἰδὶ:πόδες:αὐ τὴν ὑπὸ Κινσίθωνος τοῦ.... (ed. God. Kinkel, Epicor. graec. fragm. I, p. 4. 8). ✓

²⁾ Pausan. IX, 5. 5: «aceasta o spune chiar autorul poemei numite Edipodia»; ear scolia din Fenicien. lui Euripide v. 1760 conține: «autorii Edipodiei....» ✓

³⁾ Pausan. IX, 5, 5 într'altel zice: «...In adevăr Eurygania, fiica lui Hyperfas, a născut pe cei patru copii; aceasta o spune chiar acela care a compus poema ce se numește Edipodia.»

⁴⁾ Scoliast. ap. Eurip. Fenicien. v. 1760 se exprimă: «Autorii Edipodiei (căci nimeni altul n'a vorbit ast-fel despre Sfînx):

«Ba chiar și pe cel mai frumós și mai gingaș decît cei-l-alți pe fiul nobilului Creon, pe divinul Hemon.»

⁵⁾ Berthe, op. cit. p. 5.

⁶⁾ Scoliast. ap. Eurip. Fenicien. (ed. Schwartz, Schol. in Eurip. I, p. 414).

⁷⁾ Pisandru din Camir era, după unii, contemporan cu Eumolp, ear după alții trăea înaintea lui Hesiod. După fragmentele operei sale însă, acest poet nu poate să fi trăit înainte de sec. VI a. Chr. (Christ, Gr. Litt. p. 106). Opera sa, Heraclia, în 2 cărți, conținea probabil descrip-

Etiopiei, pentru că Laius comisese o faptă nelegiuită : iubise pe Chrysip, pe fiul lui Pelops, răpindu-l chiar din Pisa. Acest Sfînx, cu coada de balaur, pe oricare-l prindea, mic sau mare, îl mîncea ; chiar pe Hemon, pe fiul lui Creon, l-a sfîșiat, zice-se, acest monstru....

«Laius este cel dintîi care a conceput această iubire nelegiuită pentru Chrysip ; ear acesta, de rușine, s'a omorît. Tiresias însă, care știa că Laius era urît de zei, l-a sfătuit să părăsească drumul către Apollon și să jertfească zeiței Here, protectoarea căsătoriei.

«Dar Laius n'a ținut seamă de sfatul acestui profet. Și, la eșirea sa din Tebe, a fost omorît de Edip la «schiste odos» împreună cu vizitiul său, căci acesta a lovit cu biciul pe Edip. Edip îndată i-a îngropat, a luat încingătoarea și sabia lui Laius, ear carul îl dete lui Polyb, cînd s'a întors acasă.

«Mai tîrziu însă, cînd Edip se întorcea împreună cu Iocasta — căci oferise o jertfă pe muntele Citeron — ajunse la răspîntia, unde se 'ntîmplase omorul lui Laius ; și, aducîndu-și aminte de cele întîmplute, începu să le povestească Iocastei, căreia îi dete și încingătoarea lui Laius. Nenorocita Iocasta înțelese că Edip este omorîtorul lui Laius, dar tăcu, căci nu-și putea închipui, că acela care îi poveștea era fiul său.

«După aceea veni un bătrîn, păzitor de cai în Sekyon, care îi făcu cunoscut totul : cum l-a găsit,

țiunea celor 12 lucrări ale lui Heracles. După Dindorf (Scholia in Eurip. trag. III, p. 407) această poemă conținea și extrasul de mai sus : «Pisandri poema ex quo haec derivata sunt, fuit probabiliter heroicum illud valde nobilitatum quo Herculis acta cecinerat».

I-a luat și l-a dat Meropei. Cu modul acesta totul se descoperă. Și se zice că, după moartea Iocastei și după ce Edip și-a scos ochii, acesta a luat de soție pe virgina Eurygania cu care a dobândit patru copii. Ast-fel se exprimă Pisandru.»

Acum, dacă comparăm sfârșitul acestei scolii cu citațiunea din Edipodia, păstrată în Pausanias, și dacă observăm că în această scolie este povestită și răpirea lui Hemon de către Sfînx, despre care ne vorbește și Edipodia, în cele două versuri păstrate în scolia din Fenicienile lui Euripides v. 1760, am putea să credem, că extractul acesta nu este dat de Pisandru; este luat, poate, din poema Edipodia, mai ales că extrasul nu presintă o unitate, ci un complex de diferite bucăți.

3. *In Tebaida cyclică.*

O altă poemă în care se povestea soarta nenorocitului Edip era și Tebaida a cărei origină trebuie căutată în Asia.¹⁾ Această poemă, compusă după toate probabilitățile în sec. VIII a. Chr., conținea 7000 de versuri și istorisea nenorocirile care au căzut asupra familiei Labdacizilor și, în deosebi, războiul celor șapte contra Tebei.²⁾ Și, deoarece unii învățați susțin, că unele evenimente din legenda lui Edip, pe care le știm din Sofocle, existau și în această poemă, putem să admitem că nu tragicii și mai cu seamă Sofocle au transformat vechia legendă tebană ci această poemă. Bunăoară :

1. Creșterea lui Edip schimbată de la Sekyon³⁾

1) Bethe, op. cit. p. 146.

2) Christ, Gr. Litt.³ p. 83.

3) După vechia legendă epică Edip a fost crescut în Sekyon și dovezile pentru susținerea părerii acesteia sînt :

la Corint trebuie să se fi făcut înainte de Sofocle și tot înainte de acest tragic trebuie să se fi stabilit Corintul ca reședință a regelui Polyb.

2. Influența oracolului de la Delfi asupra casei lui Laius trebuie să fi fost asemenea mai veche decât Sofocle, căci sentința acestui oracol, prin a cărei neglijare Laius și-a atras blestemul asupra sa și familiei sale, era cunoscută și de Eschil și de Pindar.

3. Faptul că cele povestite în tragedia Edip-rege (v. 710), în Eschil și în Pindar (O. II, 38) concoardă, probează că toți au avut în vedere poema Tebaida, unde sta scris: Apollon Delficul a sfătuit pe Laius să caute să n'aibă copii, căci, dacă ar avea vre-unul, acesta era osîndit de soartă să omoare pe tatăl său.

a) Scoliașt. ap. Eurip. Fenicien. v. 26 zice: «Unii spun că Edip, după ce a fost pus într-o ladă, a fost aruncat în mare. Lada s'a oprit pe țărmurile Sekyoniei, de unde a fost luat și apoi crescut de Polyb.»

b) În Hygin (ed. M. Schmidt, p. XLIX) este următoarea notiță: «Incident Thebis sterilitas et pestilen[tia ob Oedipodis scelera]. Interim [P]eriboia Polybi regis uxor.... Sicyone Thebas venit....

c) O dovadă și mai bună este o cească de argilă, aflătoare și azi în Louvre, cu figuri și cu nume. Sînt două scene: I. La stînga stă pe un scaun [Πόλυ]B[ο]ς ținînd în brațe pe micul ΟΙΔΙΠΟΥΣ. Cu Polyb vorbește ΠΕΡΙΒΟΙΑ, care stă în fața lui. Apoi este o altă figură reprezentînd aceeași femeie, cu un copil în brațe, și lîngă dînsa un coș. În fața ei este ΕΡΜΗΣ, iar la dreapta acestuia este o altă femeie. II. Periboia dă lui Polyb pe micul Edip.

Aceste scene concoardă dar cu ceea-ce spune Scoliașt. ap. Eurip. Fenicien și cu fab. lui Hygin, unde e menționat Sekyonul. Și aici dar despre Sekyon trebuie să fie vorba, mai ales, că într-o scenă există și Hermes, care, după lista regilor Sekyoniei, e tatăl lui Polyb; pe cînd Polyb, regele Corintului, stă cu totul isolat (vezi Wiener Vorlegeblätter, 1889, Tab. VIII. 4).

4. După vechia tradițiune epică omorul lui Laius se 'ntîmplă între Tebe și muntele Citeron, pe cînd după Tebaida Edip omoară pe tată-său între Tebe și Delfi, adică în Daulida.

5. Autorul Tebaidei știa că Edip a avut pe cei patru copii cu mama sa Iocasta — după autorul sau autorii Edipodiei, i-a dobîndit cu a doua sa soție Eurygania — căci tragicii Eschil, Sofocle și Euripide fără îndoială numai această versiune au avut în vedere.

6. Descoperirea teribilei crime trebuie să fi fost povestită în această poemă, ca și la Sofocle, care probabil din această operă a extras mare parte din materialul tragediei Edip-rege; ear cît despre faptul că Edip și-a scos ochii, de asemenea trebuie să fi fost și el povestit în poema Tebaida: Eschil, Sofocle și Hellanic poate tot pe autorul acestei poeme au avut în vedere.

Din cele expuse mai sus vedem că în această poemă oracolul de la Delfi joacă un mare rol, ear în locul Sekyonului, care în celelalte poeme din ciclul tebanic ocupă un loc important, în această poemă a pătruns Corintul. Pe de altă parte, am văzut că în extractul Pseudo-Pisandru — căci după unii pare să fie un fragment din Edipodia — este vorba despre zeița Hera și despre păstorii din Sekyonia, care au găsit pe Edip în muntele Citeron. Și după o altă versiune veche Sekyonul este locul unde a fost găsit Edip. De aici a fost luat și crescut de Periboia. Despre Delfi și Corint însă nicăieri nu este vorba. Prin urmare este neîndoios, că Sekyonul a fost, după vechea tradițiune epică, orașul unde a domnit Polyb și a fost crescut Edip. Cum se face dar că, în locul Sekyonului, a pătruns Corintul? În adevăr, după unii învățați numele Corintului este nou, căci Hesiod nu-l cunoaște; ear cele două locuri unde se găsește în Iliada (B 570 și N 663) aparțin părților scrise mai tîrziu ale acestei poeme. Dacă dar în forma veche a mitului

lui Edip este Sekyonul ear nu Corintul, aceasta se explică prin faptul că în timpurile vechi Corintul sau n'a existat, sau, dacă a existat în adevăr, a fost fără importanță, de vreme ce a rămas neobservat.

Acest oraș a început să joace un rol important după ce au încetat turburările din Grecia, cu alte cuvinte, după ce au încetat emigrațiunile diferitelor triburi din Grecia; de la această epocă Corintul a început să se desvolte așa de repede încît pe la sfîrșitul sec. VIII a. Chr. se întindea mult prin coloniile sale. Mult a contribuit la dezvoltarea acestui oraș admirabila sa pozițiune. Așezat fiind între marea Egeă și cea Ionică, Corintul era punctul de legătură între Grecii din Asia-mică și cei din Grecia. Numai cu modul acesta au putut fi stabilite relațiuni și alianță între Ionia care domina la Est și Corintul care, prin coloniile sale, domina la Vest: de aci probabil și înrîurirea acestui oraș asupra Tebaidei, poemă produsă în Ionia. Influența Corintului asupra Tebaidei trebuie să fi fost mare, căci numai ast-fel se explică de ce Sekyonul a fost alungat din această poemă și înlocuit prin Corint, dușmanul său natural, și de ce autorul Tebaidei, originar din Claros, oraș în Ionia,¹⁾ a fost silit să introducă în Tebaida toate transformările corintice și să cînte miturile coloniilor corintice.

1) Bethe, op. cit. p. 187.

II

Mitul lui Edip la Logografi.

Dintre Logografi, cel care ne vorbește despre soarta lui Edip și anume despre copiii și soțiile lui Edip, este Ferekyde. El se exprimă ast-fel:

«Creon a dat lui Edip domnia și pe soția lui Laius, pe Iocasta, de la care a avut doi fii, pe Frastor și pe Laonytos, omorîți de către Minyeni și Erginus. Pe urmă Edip a luat de soție pe virgina Eurygania, fiica lui Perifas, cu care a dobîndit cinci copii: pe Iocasta, Antigona și Ismena pe care a omorît-o Tydeu lîngă isvorul numit, după numele ei, Ismena,—precum și pe Eteocle și Polynice; ear după moartea Euryganiei a luat de soție pe Astymedusa». ¹⁾

După unii învățați rîndurile de la început pare să fie introduse aici, cine știe prin ce împrejurare, din altă parte, căci nicăeri nu sînt menționați Frastor și Laonytos ca fii ai lui Edip. Cît despre partea care urmează, după cît se vede, concordă cu Edipodia; prin urmare nu cum-va și Ferekyde a luat această povestire din poema Edipodia?

În adevăr, după Ferekyde, Eurygania este fiica lui Perifas, ear în Edipodia tatăl acestei virgine se numește Yperfas; amîndoa, forme²⁾ ale aceluiaș nume. Pe urmă să se observe și potrivirea între povestirea

1) Ferekyde s'a născut în Leros. El și-a petrecut toată viața sa în Atena, unde a scris și opera sa, în zece cărți, intitulată cînd *Ἱστορίαι* cînd *Γενεαλογίαι* sau *Ἀπόχθονες*. Este scrisă în dialectul Ionic. În această operă sînt tratate și miturile: lui Heracle (c. III), cele tebane (c. V), etc. (Christ, op. cit. p. 279).

2) Bethe, (op. cit. p. 24), admite Perifas; ear Yperfas ar fi o conjectură din forma coruptă Perfas.

din fragmentul lui Ferekyde și între notița lui Pausanias din Edipodia. Greutatea însă care se opune la această hipotesă este Astymedusa, a treia soție a lui Edip.¹⁾

III.

Mitul lui Edip în tragedia greacă.

Am văzut că vechia legendă tebană mai întâiu a fost modificată în poema Tebaida. Și multe din aceste modificări au trecut și în tragedie. Dar, deoarece legendele variau la Greci ear poema epică nu mai era musa istoriei, știm că și poeții tragici au introdus în această legendă modificări. Aceștia, ca să facă tragediile lor mai interesante, adoptau toate tradițiunile și orîndueau după gustul lor toate invențiunile.

Dintre cei trei tragici însă, acela care a modificat mai mult nu numai legenda lui Edip, ci toate legendele vechi, este Euripide. Tragedia Electra și mai cu seamă piesa Orestes, al cărei conținut trebuie să fie considerat ca o invențiune a sa proprie²⁾, sînt exemplele cele mai bune pentru susținerea acestei păreri. Mai știm, pe de altă parte, că nu numai Sofocle a tratat soarta nenorocitului Edip în tragedia sa, Edip-rege, ci și cei-l-alți doi tragici Eschil și Euripide.

În adevăr și Eschil a compus o tragedie intitulată Edip care constituea, împreună cu piesele Laius

1) Bethe, op. cit. p. 24.

2) Gramatic. Aristofan vorbind despre tragedia Orestes, a lui Euripide zice : « παρ' οὐδενὶ καίται ἢ μὴθοποιία ».

și Cei Șapte, o trilogie, unde erau descrise nenorocirile și crimele Labdacizilor, de la greșala lui Laius, care a neglijat sfatul lui Apollon, pînă la moartea celor doi fii născuți dintr'un incest involuntar.¹⁾ Și această tragedie Edip pare să fi conținut, după unii, același subiect pe care l-a tratat și Sofocle în tragedia sa, Edip-rege. Deoarece însă, din piesa Edip nu ne-a rămas din nenorocire nimic — ni s'a păstrat o singură citațiune și aceea îndoioasă — alții cred, că toate ipotezele relative la conținutul acestei tragedii sînt nesigure.²⁾

Cît despre tragedia Edip a lui Euripide asemenea nu putem spune nimic, căci din nenorocire prea puține fragmente ne-au rămas din această piesă. Și ar fi rău să căutăm să ghicim legenda lui Edip așa cum a tratat o Euripide numai după ipoteze și după cîte-va fragmente, cînd multe din tragediile rămase ne arată cît de temerar este să facem una ca asta. Dacă n'am fi cunoscut bunăoară Fenicienile, o piesă puțin coerentă, unde unitatea dramatică este sacrificată din cauza gustului autorului pentru varietate, cu siguranță n'am fi putut determina ceea-ce poetul a voit să ne spună.³⁾ De aceea regretăm că s'a pierdut această piesă, căci

1) Această trilogie constituie împreună cu drama satirică Sfînx tetralogia Edipodia al cărei conținut pare să fi fost după D. Năke (vezi Rhein. Mus. n° 27 p. 204) următorul:

<i>Laius</i>	<i>Edip</i>	<i>Cei șapte</i>	<i>Sfînx</i>
Edip omoară pe tatăl său Laius fără să știe.	Edip caută să descopere pe moritorul lui Laius; Edip ia de soție pe mama sa.	Povestesc lupta între Eteocle și Polynice, fiilui Edip.	Edip învinge pe monstru Sfînx și cîștigă ca răsplată sceptrul și pe mama sa.

2) Cf. și Christ, Gr. Litt.³ p. 217.

3) A. et M. Croiset, Hist. de la littér. grecque, III, p. 290.

ar fi fost bine să comparăm simpla și teribila povestire a lui Sofocle cu inovațiunile și complicațiunile ingenioase ale lui Euripide. Dintre multele modificări pe care acest tragic probabil le-a introdus în mitul lui Edip sînt și următoarele: 1. Servitorii lui Laius au scos ochii lui Edip ear nu însu-și Edip. 2. Iocasta a continuat să trăească și după descoperirea adevărului.¹⁾ Această inovațiune îndrăzneată constă în faptul, că poetul a transportat rolul Euryganiei din Edipodia asupra Iocastei, care s'a omorît în desperarea sa din cauza celor doi fii ai săi Eteocle și Polynice: aceștia au pierit luptîndu-se între dînșii. 3. Profetul Tiresias era condus nu de un băeat (v. Sofocl. Ed. reg. v. 444. Antig. vv. 1012, 1087), ci de fica sa Manto (Fenicien. v. 834).

Dar a lui Edip tristă soartă, din fericire, ne este bine cunoscută mulțămîtă tragicului grec Sofocle, a cărui tragedie Edip-rege a rămas regele Edipilor.²⁾

Am zis că, dintre toate miturile tebane, cel mai important este mitul lui Edip mai ales în forma în care ni-l presintă Sofocle în neasemuita sa tragedie Edip-rege, piesă plină de artă și opera cea mai perfectă a artei dramatice a Grecilor. Mitul lui Edip, așa cum îl tratează Sofocle în cele două tragedii ale sale, Edip-rege și Edip la Colonos, este următorul:

Laius, fiul lui Labdac (Ed. reg. vv. 224, 267) și soțul Iocastei (vv. 69, 577, 639), dobîndind un fiu și speriat de periculoasa profeție a oracolului lui Apollon, care-i prezisese, că fiul său era condamnat de soartă să fie paricid și incestuos (vv. 711 sqq., 852),

1) În Edipodia se povestea (vezi Pausan. IX, 5, 5), că Eurygania văzuse chiar lupta funestă, ce s'a întîmplat între cei doi fii ai săi; prin urmare ea a trăit și după moartea celor doi fii ai săi: Eteocle și Polynice.

2) L. Levrault, Auteurs grecs, p. 75.

a poruncit unuia dintre păstorii săi, a treia zi după ce a fost născut copilul (vv. 717, 1173), să-l ducă și să-l lase pe muntele Citeron (vv. 1026, 1134, 1390, 1450).

— Dar, fiindu-i milă de copil (v. 1178), acest păstor l-a dat unui alt păstor din Corint (v. 934), care păștea turmele în acele regiuni (v. 1028 sqq.).

Acesta l-a luat și l-a adus la stăpînul său, Polyb, regele Corintului (vv. 774, 997, 1394).¹⁾ Și, deoarece Polyb și soția sa Merope²⁾ n'aveau copii, l-au primit și l-au crescut (v. 827), ca și cum ar fi fost adevăratul lor fiu.³⁾ Ear cînd Edip, căci acesta este numele pe care i l-a dat Merope, s'a făcut mare, a fost insultat de un Corintian care i-a spus, în timpul unei petreceri, că el nu este adevăratul fiu al lui Polyb (vv. 779, 780). Atunci Edip, în supărarea sa, a întrebat pe Polyb și pe Merope despre aceasta, dar n'a putut să afle nimic de la aceștia. De aceea s'a și dus la Delfi (vv. 782—788), ca să întrebe despre originea sa. Oracolul însă, departe de a-i face cunoscut secretul nașterii sale, i-a spus că va omorî pe tatăl său și va lua de soție pe mama sa (vv. 788—793). Și de teamă, ca nu cum-va să se împlinească acest răspuns teribil al oracolului, sărmanul Edip n'a mai voit să se întoarcă în Corint crezînd că Polyb și Merope sînt părinții săi (vv. 794—797, 967, 994—998, 1001). Pe cînd dar se găsea prin Focida (v. 733) a întîlnit

1) Polyb după vechea tradițiune epică doînnia în Sekyonia.

2) Merope se mai numia: după unii Periboia, după alții Medusa sau Antiochis.

3) Cf. și versiunea transmisă de Hygin fab. 66, din care se vede că micul Edip a fost pus într-o ladă și aruncat în mare. Lada a atins țărmurile Sekyoniei, de unde a fost luat și crescut de Polyb.

lingă Daulis,¹⁾ pe Laius pe care, din cauza unei certe ivite între Edip și vizitiul lui Laius, l-a omorât împreună cu toți însoțitorii săi afară de unul care a scăpat (vv. 750—52, 805 sqq.). Ear după ce a ajuns în Tebe și a deslegat enigma Sfinxului (vv. 35, 36, 391) a devenit regele Tebanilor (v. 14) și, fără să știe, soțul mamei sale Iocasta (vv. 1184, 1185) cu care a avut patru copii: pe Eteocle și Polynice pe Antigona și Ismena. Prezicerea oracolului așa dar s'a împlinit. Dar îndată o ciumă groaznică a început să pustească orașul Tebe (vv. 96, 97): era mânia zeilor care răsbunau omorul lui Laius.

Ciuma va înceta, a zis Creon, purtătorul răspunsului oracolului lui Apollon (v. 70), îndată ce va fi descoperit și exilat omorîtorul fostului rege Laius (vv. 241, 305). Edip promise că se va ocupa cu descoperirea acestui asasin (vv. 139—140). Pentru acest scop cheamă și pe bătrînul orb Tiresias, cel care știa toate și cele trecute și cele viitoare (vv. 287 sqq., 432). La început Tiresias sfătuî pe Edip să nu se ocupe cu această afacere (v. 316 sqq.); dar în cele din urmă îndrîjit din cauza insultelor (v. 334 sqq.),

1) După vechea legendă epică și după Eschil, Edip a omorât pe tatăl său Laius la Potniae, orașel în Beoția. După Pausanias (IX, 8) distanța între Tebe și Potniae era de 10 stadii. Părerea această pare să fie mai plausibilă:

a) Din extractul lui Pseudo-Pisandru reese că omorul lui Laius s'a întîmplat între Citeron și Tebe.

b) După Scoliașt. ap. Edip-reg. v. 733 știm că respîntia unde a fost omorât Laius era lingă Potniae. Scoliaștul se exprimă ast-fel: «.... ear Eschil zice că această respîntie era lingă Potniae.»

c) Prin faptul că Damasistrat, regele din Platea, a găsit ușor pe Laius și l-a îngropat (Apollod. III, 5, 8, Pausan. X, 5, 4), trebuie să admitem, că locul unde s'a petrecut omorul trebuie să fi fost foarte aproape de Platea.

pe care Edip îi le adresase, îi zise: «tu ești asasinul pe care l cauți» (v. 362). Totuși regele teban nescotî cuvintele lui Tiresias și continuă să se ocupe cu descoperirea asasinului. Și prin destăinuirile trimisului corintian (v. 925 sqq.) pe de o parte, ear pe de alta, prin confruntarea acestui trimis cu servitorul, care însoțise pe Laius, cînd acesta a fost omorit, și dedese pe Edip păstorului corintian, nefericitul rege află adevărul. Descoperindu-se așa dar adevărul, (v. 1182 sqq.) Iocasta se spînzură (v. 1235), ear Edip își scoate ochii (vv. 1270 sqq.).

Pe urmă nefericitul rege este exilat din Tebe de către fii săi (Ed. colon. v. 427 sqq.) și, în acest al său exil, e însoțit de fica sa Antigona (vv. 1—35).

După multe suferințe ajunse în sfîrșit în Atica, la Colonos (v. 59 sqq.), în sfînta dumbravă a Eumenidelor, unde, după ce blestemă pe fii săi (v. 400—460), dispăru (vv. 1580—1666)¹⁾, fiind de față și Teseu.

Acesta este mitul lui Edip așa cum ni-l povestește Sofocle.

Acum, după ce am văzut legenda lui Edip așa cum ne-o presintă tragicul Sofocle, fie-care va putea să observe, că două sînt trăsăturile caracteristice ale acestei întrebuintări:

1. Rolul oracolului de la Delfi și influența pe care o are asupra soartei eroului teban.

2. Eșirea la lumină a Corintului.

Și, deoarece aceste două trăsături caracteristice erau și în Tebaida, unde oracolul de la Delfi ocupă o pozițiune dominantă²⁾ și unde Corintul a ocupat

1) După vechea tradițiune epică (vezi Iliad. XXIII vv. 679, 680) Edip a murit în Tebe; și tot aici a fost îngropat.

2) Dintre toate oracolele cel mai renumit era cel de

locul Sekyonului, rezultă că nu Sofocle, care n'avea nici-un interes să ridice așa de mult Corintul, dușmanul Atenei, a introdus modificări de felul acesta în mitul lui Edip, ci această poemă asupra căreia influența Corintului, cum am zis, a fost foarte mare; poemă care a dat lui Sofocle materialul și condițiunile pentru tragedia Edip-rege, ear celor-l-alți doi materialul pentru războiul celor Șapte.

IV

Mitul lui Edip în tragedia latină.

Dintre Romani numai Cesar și Seneca au compus câte-o tragedie «Oedipus». Despre tragedia lui Cesar, din nenorocire, nu știm absolut nimic.¹⁾ Cît despre cea a lui Seneca se știe că este compusă după modelul tragediei Edip-rege a lui Sofocle intitulată la început tot «Oidipous».²⁾ Cu toate acestea și Seneca a introdus câte-va schimbări în tragedia sa Edip în opozițiune cu Sofocle, dar aceste schimbări

la Delfi. Autoritatea acestui oracol se întindea nu numai asupra întregii Grecii ci și asupra unor țări străine. Insu-și Midas, regele Frygienilor, a întrebat de multe ori pe zeul din Delfi. Apoi Gyges, Alyates și Cresus, regii Lydiei, au trimis de multe ori daruri la templul lui Apollon din Delfi (Stengel, *Die griech. Kultusalterthümer*², p. 67).

1) Sueton. (Iul. 56) se exprimă ast-fel: «feruntur et a puero et ab adulescentulo quaedam scripta, ut «Laudes Herculis» tragedia «Oedipus» quos omnes libellos vetuit Augustus publicare.»

2) Insu-și Sofocle a intitulat la început această tragedie «Oidipous»; dar, după ce a compus și un *Oidipous en Kolωνῶν* s'a adăugat la titlul primei tragedii un *πρότερος* sau *πρότερος* din cauza versurilor din Edip-rege 514 și 925.

nu ating legenda dramatică în sine, ci numai forma exterioară a acesteia.

Aceste schimbări sînt :

a) În tragedia Edip-rege a lui Sofocle bătrînul Tiresias a fos chemat de Edip (v. 432), sfătuit de chor (v. 284 sqq.), pentru ca prin arta sa profetică să descopere pe omorîtorul lui Laius; în acea a lui Seneca profetul Tiresias a venit de bună voe, inspirat de zeul Apollon (v. 288: sorta phoebea excitus), în interesul patriei sale (v. 296: sed quo vocat me patria, quo Phoebus, sequar).

b) După Sofocle Tiresias era condus de un băeat; după Seneca însă, profetul orb era condus de fica sa Manto (v. 290: comesque Manto luce.. trahens), imitînd aici pe Euripide (Fenicien. v. 834).

c) La Sofocle bătrînul Tiresias spune îndată după schimbarea citor-va cuvinte între dînsul și rege, cine e omorîtorul regelui Laius; pe cînd la Seneca se face mai întîiu o jertfă și pe urmă chemarea din Infern a umbrei lui Laius, care spune că Edip este asasinul său.

d) În tragedia lui Sofocle Iocasta nu se omoară pe scenă: vestitorul ne face cunoscut tristul sfîrșit al Iocastei; pe cînd în acea a lui Seneca, care, fără să se teamă a pregătît o nouă întîlnire între fii și mamă, regina Iocasta se omoară pe scenă în fața noastră.

Ear cele-l-alte deosebiri pe care le vedem că există între tragedia latină și cea greacă sînt cu totul neînsemnate.

* * *

Ar fi de prisos, cred, să vorbesc și despre mitul lui Edip la mitografi, căci știut este că, între modul cum Sofocle ne descrie această legendă și într'acela cum mitografi Apollodor și Hygin¹⁾ ne-o povestesc în urma lui Sofocle, nu există nici o deosebire mare. Cu toate acestea însă să se observe ceea-ce ne spune Apollodor în privința lui Laius²⁾ și Hygin despre Edip.³⁾

V

Mitul lui Edip, zice-se, este importat în Grecia de Aryeni. Dar d. Johannes Paulson, care nu de mult a tratat despre originea acestei legende tebane,⁴⁾ a conchis, că patria ei este Egiptul. Și argumentele aduse de d. Paulson pentru susținerea părerii sale, argumente care pentru noi cel puțin nu prea sînt convingătoare, sînt următoarele:

1. Deoarece în Homer Tebe din Beoția niciodată nu pare să fi fost o localitate însemnată, ear în Hesiod niciodată nu este menționat ca oraș important, rezultă, că Tebe din acest mit pare să fi fost la început nu cel din Beoția, ci poate cel din Egipt.

1) Apollodori Biblioth. III, 7—9 ed. Wagner. Hygini fabulae fab. 66. 67 ed. M. Schmidt.

2) După Apollodor, (op. cit. III, 8) Laius a fost îngropat de Damasistrat, regele Plateenilor.

3) După Hygin (fab. 66) Periboia a găsit pe Edip pe țărmul mării, unde fusese adus de apă, pe cînd ea spăla; apoi l-a luat și cu voea lui Polyb a început sa-l creasca, pentru că ei n'aveau copii. Și tot după Hygin (fab. 242) Edip, după ce și-a scos ochii, s'a omorît.

4) Joh. Paulson, Till fragen om Oidipus-sagens Ursprung, Göteborgs, 1895.

2. Epitetul *εὐρύχορος* «cîmpie întinsă» (Odys. 2 265) convenea mai mult Tebei din Egipt decît celei din Beoția.

3. Chiar prezența Sfinxului în legenda lui Edip vorbește pentru originea egipteană a acestei legende.

4. Citațiunea din Herodot (II, 63) care sună ast-fel:

«Ares, fiind crescut departe de părinții săi, a voit o dată să viziteze pe mama sa, care locuia în acest templu; dar servitorii, care nu-l văzuseră niciodată pînă atunci, nu numai că n'au voit să-l lase să intre, ci chiar l-au alungat; ear acesta, după ce a adus oameni din alt oraș, a bătut rău pe servitori și apoi a intrat înăuntru, unde era mama sa.»

După d. Paulson întrevvedereea lui Ares cu mama sa și expresiunea: «el intră înăuntru la mama sa» au o însemnare obscenă; ear expresiunea: «el a bătut rău pe servitorii templului» este o expresiune eufemistică pentru: «el i-a omorît.»

Ares așa dar, ca și Edip, este crescut de parte de părinții săi și că el, ca și Edip, nu cunoștea pe mama sa.

Ares a cîștigat pe mama sa după ce a omorît pe servitorii templului, ear Edip a luat de soție pe mama sa, după ce a ucis pe tatăl său Laius. Pe de altă parte, în Ares menționat de Herodot învățații văd azi pe zeul egiptean Set; ear, între animalele care represintă în mitologia egipteană pe Set, se găsește în prima linie ipopotamul. În privința acestui animal Plutarch se exprimă ast-fel:

«Ceea-ce este evident, dacă vom compara ipopotamul cu cocostîrcii; în adevăr aceștia hrănesc pe țății lor, pe cînd cei-l-alți îi omoară, ca să conlocuească cu mamele lor» (De Sollert. anim 962 E).

Acî vede d. Paulson rudimentele mitului de unde Grecii au creat tristul mit al lui Edip. Timpul însî

cînd mitul egiptean a fost adus în Grecia și dezvoltat de către Greci nu se poate fixa. Ear patria acestui mit au fost probabil Tebe din Egipt, căci acest oraș era localitatea care se distingea prin cultul zeului Set.

I. D. Valaori.

